

О. В. Чупріна – здобувач,
асистент кафедри лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Зміст та напрями аудіювання як виду мовленнєвої діяльності в початковій ланці освіти

Важливим завданням сучасної початкової школи є формування мовленнєвої особистості молодшого школяра. З огляду на значущість цього завдання у Державному стандарті початкової загальної освіти та навчальній програмі з української мови для 1 – 4 класів визначено основною змістовою лінією – мовленнєву, яка передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу [1]. З цієї метою розвиваються, удосконалюються усі види мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письмо. Саме у добуковарний і букварний періоди навчання, коли учні ще недостатньо опанували грамоту, вони з допомогою вчителя вчаться сприймати текст на слух – аудіювати.

Проблем розвитку аудіативних умінь учнів молодшого шкільного віку присвячені роботи М. Вашуленка, І. Гудзик, С. Дубовик, Т. Ладиженської, М. Львова, С. Цінько, О. Хорошковської та ін. Г. Колосніцина розглядає аудіювання "як динамічну багаторівневу систему перцептивно-мислительної, інтелектуальної, мнемічної діяльності", беручи за одиницю цього виду мовленнєвої діяльності елементарну дію, цілісність якої зумовлена єдністю мотиваційної, цільової та виконавчої сторін» [2, с. 9]. М. Пентиліук зазначає, що аудіювання – це "сміслові сприймання як усного, так і озвученого писемного мовлення" [3, с. 26]. І. Гудзик пояснює аудіювання як "складний вид мовленнєвої діяльності, що утворюється з багатьох компонентів чи рівнів" [4, с. 18]. В. Сатінова розглядає аудіювання як "активний творчий процес, який передбачає вмотивовані дії слухача, спрямовані на сприймання, пізнавання і розуміння реальної дійсності, закодованої засобами мови та існуючої у свідомості мовця" [5, с. 49]. Отже, термін "**аудіювання**" означає процес слухання та розуміння усних висловлювань, один з видів мовленнєвої діяльності, який обумовлений складністю сприйняття, потребою в

одночасній інтеграції розумових процесів. Серед труднощів, пов'язаних із сприйняттям текстів, дослідники називають тематику тексту, зміст, структуру, стиль, тип та форму викладу (діалогічна чи монологічна), причому діалогічна форма мовлення сприймається легше, ніж монологічна, яка потребує добре розвиненої слухової пам'яті, високого рівня розвитку вірогідного прогнозування, логічного мислення. Для забезпечення ефективності процесу аудіювання необхідно розвивати у дітей увагу, пам'ять і уяву. Механізм аудіювання передбачає сприймання потоку звуків і розпізнавання в ньому слів, речень, абзаців, усвідомлення змісту почутого.

В основі розвитку різних навичок мовленнєвої діяльності лежить вміння слухати і розуміти усне мовлення. Під час навчання в школі постійно збільшується лексичний запас, ускладнюється граматичний лад мовлення, розширюється тематика й поглиблюється логіка міркувань у висловлюваннях, що пропонуються для слухання. При цьому значно підвищуються вимоги до швидкості, точності сприйняття усного мовлення, розуміння прослуханого, вміння зосереджувати довільну увагу протягом більш тривалих відрізків часу. Усе це обумовлює необхідність удосконалювати навичку аудіювання не тільки у початкових, а й у наступних класах школи.

Уміння слухати-розуміти являють собою доволі складний цілісний комплекс, котрий містить такі компоненти: диференціювати почуті звуки; інтегрувати їх у смислові комплекси; утримувати їх у пам'яті під час слухання; контролювати власну комунікативну поведінку; здійснювати ймовірне прогнозування.

При навчанні молодших школярів аудіювати, необхідно проводити роботу за такими *напрямами*:

1. Аудіювання під час пояснення нового матеріалу. Можливе застосування як на уроках читання, так і на уроках української мови або письма. Наприклад, після читання тексту із підручника, можна використовувати такі види роботи:

- формулювання комунікативного завдання (назвіть дійових осіб; придумайте заголовок до тексту; виберіть малюнок, який найкраще відповідає змісту прослуханого; опишіть головного героя тощо);

- робота із сигнальними картками за тестовими завданнями (схема "так – ні").

2. Аудіювання як елемент діалогічного мовлення. Робота за цим напрямом відбувається, при формуванні вміння говорити та виникненні обумовленої необхідності: без аудіювання не буває спілкування. Таку роботу слід проводити паралельно на всіх уроках, що сприятиме удосконаленню вміння спілкуватися і вихованню культури спілкування кожного учня.

3. Аудіювання як спеціальний різновид вправ. Відіграють важливу роль підготовчі вправи. Оскільки одним із найважливіших завдань вже в першому класі є навчити дітей слухати пояснення вчителя, зосереджувати свою увагу в певні моменти уроку на мовленні учасників навчального процесу. Підготовчими вправами можуть бути словниково-логічні, лексико-стилістичні та лексико-граматичні вправи. При їх виконанні важливим є пояснення учнів, аргументація вибору.

Послідовність роботи вчителя щодо організації процесу аудіювання може бути такою:

1. Введення у мовленнєву ситуацію.
2. Проведення словникової роботи.
3. Прослуховування тексту (презентація аудіоматеріалу), виконання завдань.
4. Контроль прослуханого тексту(в усній чи писемній формі).
5. Підсумкова робота з прослуханим текстом, шляхом виконання вправ.

Такі вправи можуть пропонуватися як для колективної роботи, так і для роботи в парах або в групах.

М. Пентилюк, аналізуючи комунікативну основу навчання аудіювання, акцентує увагу на розмежуванні таких понять, як вправи, що формують мовленнєві навички аудіювання, і вправи на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання. Т. Донченко, В. Мельничайко зазначають, що виконання мовленнєвих вправ залежить від мовленнєвої ситуації.

Розвиток уміння уважно слухати, розуміти прослухане, виконувати після одного прослуховування певні завдання відбувається не тільки на матеріалі зв'язних (діалогічних і монологічних) висловлювань, а й на матеріалі, складеному з окремих одиниць різних мовних рівнів. У роботі з аудіювання, як

правило, використовують фронтальні види роботи; для неї плануються завдання, виконання яких не вимагає (чи майже не вимагає) від учня усних чи письмових висловлювань. До таких завдань належать: виконання дії, описаної у тексті, малюнок за текстом; вибір правильної відповіді на запитання до тексту із кількох пропонованих варіантів тощо.

Сприйняття і розуміння мовлення залежить від факторів, які залежать від мовного матеріалу і особливостей проведення аудіювання: тривалість звучання пропонованих текстів, наявність у тексті незнайомих слів, спосіб представлення тексту, аудіювання з опорою, одноразовість чи багаторазовість презентації.

Отже, розширення застосування прийомів формування аудіативних умінь і навичок, використання послідовної системи тренувальних вправ і завдань дає можливість не тільки подолати одноманітність в роботі та забезпечити формування вмінь сприймати (слухати і читати) навчальну інформацію, а й сприяє формуванню активної, творчо мислячої мовної особистості.

Список використаної літератури

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.
2. Колосницина Г.В. Пути оптимального настроения оформления ученого аудиотекста (на матери але руського языка как иностранного) / Г.В.Колосницина. – М.: Изд-во Моск. у-та, 1980. – 95 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики: [навчальний посібник] / Кол. авторів за ред. М.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – С.57
4. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник / І.П.Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
5. Сатинова В.Ф. Некоторые вопросы обучения аудирования связной речи. / В.Ф.Сатинова //Обучение связной и иностранной речи в средней школе. – Минск: Народнаясвета, 1990. –С. 46 -57.